

UDC: 343.2/.7(497.11)"18"

CERIF: H240, H300, S114, S149

DOI: 10.51204/HLH_24202A

Марко Т. ЂАНИЋ*

РЕЦЕПЦИЈА БАДЕНСКОГ И БАВАРСКОГ
КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА
У КРИВИЧНИ ЗАКОНИК КНЕЖЕВИНЕ СРБИЈЕ
ИЗ 1860. ГОДИНЕ:
НЕКОЛИКО ПРИЛОГА

У овом раду се анализирају српски, баденски и баварски кривични законици из XIX века, и утицај баденског и баварског кривичног законодавства на српско кривично законодавство XIX века. Кривични законик Кнежевине Србије донет 1860. био је један од најважнијих и најдуговечнијих српских законодавних аката. На њему се, поред Српског краљевског законика и Устава, заснивао једнак поредак како Кнежевине, тако и Краљевине Србије. Средином XIX века Србија није поседовала довољан број једнака, ништим време да сачини самосталан кривични законик. Законојисци су морали да се одлуче за један кривични законик који ће бити основа. Одлучили су се за Пруски кривични законик, јер је Србија била најближа Немачком и аустријском законодавству. Поред Пруског коришћени су и Баденски КЗ и Баварски КЗ. Кривични законик за Краљевину Баварску донет је 1813. године, јасан у духу просвећеног либерализма. Кривични закон за Велико војводство Баден из 1845. године везан је за историјске и политичке догађаје након распада Светлог римског царства 1806. године. Овај рад се бави анализом тих законика и утврђивањем које су то одредбе реципиране из законодавства тих земаља и зашто, као и разлога због којих се законојисци нису одлучили за реципацију немачког Пруског кривичног законика.

Кључне речи: *Реципација. – Српски кривични законик. – Баденски кривични законик. – Баварски кривични законик. – Законодавне комисије.*

---

* Студент треће године основних академских студија Правног факултета Универзитета у Новом Саду. Ово је проширена верзија рада који је излаган на студентској конференцији „Iustoria 2024: Правни транспланти кроз историју”, чији је организатор Правни факултет Универзитета у Београду; markodjanic03@gmail.com.

1. УВОД

Целокупно законодавство се у нововековној Србији развијало веома споро. Када говоримо о кривичном законодавству, како материјалном тако и процесном, оно суштински није ни постојало, материјално до 1860, а процесно до 1865. године. Доношен је низ посебних законских и других аката који су регулисали кривичноправну материју. Доста често ти акти су доношени да би се, због новонасталих друштвених потреба, регулисала одређена област, а пропратно они су садржали и одређене одредбе казненог карактера. Ређе су то били акти који су искључиво регулисали кривичноправну материју.¹ Суштински, до 1828. године није ни било веће иницијативе да се земља темељније правно уреди. Због све чешћих буна, кнез Милош сачињава комисију коју су чинили Вук Караџић, Димитрије Давидовић, кнежев секретар, и Василије Поповић, кнез Пожешке нахије. Њихов задатак је био да преведу Француски грађански законик (*Code Civil*) и Француски кривични законик (*Code Pénal*) и прилагоде их тадашњим приликама и обичајима у Србији. Та првобитна иницијатива је пропала. Након ње неког претераног ангажовања у области кривичног законодавства није било, али не може се рећи да је оно изостало. Стеван Радичевић, члан комисије, имао је задатак да се бави „злочинственим, криминалним и полицајним кривичним законом”. Из његовог писма кнезу Милошу из 1834. видимо да је он био при крају писања законика, за чију основу је користио француско, грчко и аустријско законодавство. Такође, треба додати да се из фрагментарно сачуваног другог дела нацрта види да је он, поред наведених кодификација, користио и аустријски Патент о зеленаштву, а ослањао се и на домаћу судску праксу.² Његов подухват је напрасно престао, вероватно на иницијативу кнеза Милоша који се плашио да ће га закони превише ограничавати. Након неуспелог Сретењског устава кнез увиђа да се без закона ипак не може, и од Беча тражи да му пошаљу два виђенија Србина са задатком да кодификују грађанско и кривично право. Србија је до тада као основу за израду својих закона користила француске законике. До лета 1837. године у Србију стижу сенатор Новог Сада Јован Хаџић и градоначелник Земунa Василије Лазаревић и на тај начин је Аустрија обезбедила имплементацију својих закона у Кнежевину Србију. Хаџић је на себе преузео

1 Станко Пихлер, „Основне црте у развоју кривичног права Србије од 1815. до кодификације из 1860. године”, *Анали Правној факултету у Београду* 1-2/1974, 150-151.

2 Урош Станковић, „Нови подаци о првим покушајима кодификације кривичног права у Кнежевину Србији”, *Српске студије*. – Књ. 15 (2024), стр. 113-142. http://doi.fil.bg.ac.rs/volume.php?pt=journals&issue=srpske_studije-2024-15&i=4.

задатак да напише грађански законик, а Лазаревић кривични. Поред тога што су радили на изради законика били су ангажовани и на изради бројних других прописа, што је успоравало њихов рад како на кривичном, тако и на грађанском законнику.

Хаџић и Лазаревић су прочитали и анализирали нацрте закона, и нису се слагали са многим законским решењима.³ Нацрти које су добили представљали су преводе грчког, аустријског и француског законика, и нису били разумљиви не само народу за који су написани, него ни судијама. Схватања кривичних дела се умногоме разликују, а другачије су и склоности ка вршењу кривичних дела у Аустрији и Србији. Они су истакли да је Србији потребан другачији закон, који неће представљати преводе страних закона већ ће одговарати времену, обичајима и духу народа, са чиме се и кнез сложио и изразио жељу да они напишу законе. Законска решења која су Хаџић и Лазаревић сматрали најбољим су: да казне буду одређене спрам тежине кривичних дела, да се према учиниоцима дела поступа што хуманије, да се уведе пресумпција невиности, да судови воде рачуна о угледу и части грађана, да се закон једнако примењује према свима, уколико извршилац не буде задовољан пресудом има право да се обрати вишем суду, а у случају да му буде изречена смртна казна има могућност да тражи помиловање од кнеза. Како су они били чиновници Хабзбуршке монархије, бечки студенти, не чуди то што су се угледали на аустријско законодавство. Лазаревић је свој нацрт завршио у августу 1839. године када га је и предао Министарству правде, које је трабало да нацрт прегледа и након усвајања да на штампање. Међутим, овај нацрт је више пута био предмет разматрања различитих комисија, али није усвојен. Једини напредак у овој области направљен је 1850. године, доношењем Казнителног законика за полицајне преступе, који је касније послужио као основа за кодификацију иступа у кривичном законодавству.⁴

Тек 1855. године на иницијативу кнеза Александра Карађорђевића, после дуже паузе наставља се рад на кодификацији кривичног права.⁵ Кнез се обратио Државном савету са наводима да су кривичноправни прописи непотпуни, казне несразмерне учињеним делима, те да кривично законодавство Србије заостаје за модерним законодавством. Савет се са овим наводима кнеза у почетку није сложио,

3 Лазар Богдановић, *Рад на кодификацији кривичног права у Кнежевини Србији од 1828 до 1860 године*, мастер рад одбрањен на Правном факултету Универзитета у Новом Саду 2019. године, 4.

4 С. Пихлер, 150.

5 Слободан Јовановић, *Друга влада Милоша и Михаила*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1934.

образлажући да ће се закони у области кривичног права доносити кад год то буде потребно. Међутим, како је кнез Александар поново упутио позив Савету за формирање комисије, Савет је кнежев позив прихватио и одредио комисију чији је председник био Стефан Магазиновић, који није био школовани правник али је имао искуство у правосуђу (председник окружних судова, а касније и Врховног суда). Остали чланови су сви били школовани правници: бечки студент, париски доктор права, Филип Христић; први секретар Савета, париски и хајделбершки студент Рајко Лешјанин; други секретар Савета, такође париски и хајделбершки студент Јеврем Грујић; као и професор кривичног права Ђорђе Ценић, који је студирао у Халеу, Хајделбергу и Берлину.

Пројект Казнителног законика за књажество Србију комисија је завршила 1857. године, и предала га је Министарству правде на разматрање. О овом подухвату извештавају и Србске новине, које наводе и да комисија сада прелази на закон о штампи.⁶ Међутим, марта 1857. новинама се јавља дописник из Деспотовице непознатог идентитета.⁷ Иако се он бави и тематиком шумарства, његов фокус је на „пројекту о криминалном законнику за отечество”. Њега пре свега занима докле је комисија стигла са изразом, а затим износи и неке своје критике. Наиме, он сматра да је нецелисходно преузимати казне из система других држава, јер оне нису погодне за прилике које постоје у тадашњој Србији. Такође оспорава и саму нужност доношења кривичног законика пре измене грађанског, истичући његову већу применљивост и већу потребу за истим.⁸ Не остаје дужан ни члановима комисије, за које сматра да нису довољно стручни да би се бавили законодавним радом јер нису људи из народа и не познају његове потребе. Ова оштра критика није прошла незапажено код комисије – један њен члан се дао у расправу са дотичним дописником. У свом давању коментара и образложења, он наводи да је Србији веома потребан кривични законик како људи не би могли да остану некажњени када почине одређене преступе.⁹ Помиње крађу као највећи проблем и сматра да је неопходно заштити народ од самовлашћа. Непознати дописник није био задовољан оваквим одговором. Он је става да би „прече било изнаћи начин, и употребити средство, да се злочинства предупредe”, па тек онда наћи начин како казнити преступнике.

6 Србске новине, бр. 1, 3.1.1857, 2.

7 Србске новине, бр. 36, 28.3.1857, 143.

8 Србске новине, бр. 56, 18.5.1857, 214–215.

9 Србске новине, бр. 73, 28.6.1857, 275–276.

Систематика Казнителног законика преузета је из Кривичног законика за пруске државе од 14. априла 1851. године. Састоји се од увода и три дела. У уводном делу се наводи шта су кривична дела, њихова подела и учиниоци. Први део законика је општи, и законписец га назива „О казнењу злочинства и преступлења уобште”. Он се састоји од осам глава. Други и трећи део чинили су посебни део законика. Други део законодавац назива „О казнењу злочинства и преступлења понаособ” и састоји се од 23 главе. Трећи део назива „О казнењу изступлења”, и састоји се од 14 глава.

Политичке прилике у Србији су биле такве да Министарство правде овај пројекат законика није прегледало девет месеци, и вратило га је непрегледаног Савету. У држави долази до бројних превирања, Тенкине завере и формирања нове владе.

Тек у мају 1858. године прегледање нацрта законика је поверено новоформираној комисији у саставу: Лазар Арсенијевић-Баталака, члан Савета и два пута привремени министар правде и просвете; Александар Ј. Ненадовић, саветник, а раније вршилац дужности министра унутрашњих дела и министар финансија; Филип Христић, једини из састава претходне комисије која је израдила пројекат КЗ Србије; Сава Шилић, дугогодишњи члан Врховног суда; и Јован Филиповић, председник II одељења Апелационог суда. Иако су се сви чланови бавили правом, осим Христића ниједан од њих није био школован у иностранству. Поред овог пројекта законика постојао је још један који је сачинио београдски адвокат Сима Станисављевић. Комисија је донела одлуку да ниједан предлог законика не може да се усвоји у постојећем облику те је за основ законика узет пројекат саветске комисије, али су рад Савета на овом пројекту омеле политичке прилике у Србији - сазивања Народне скупштине. Једно од питања које се нашло пред Народном скупштином је било и питање доношења кривичног законика. Без обзира на прилике у земљи, Савет је узео у разматрање пројект, све што је рађено на њему је навео у свом извештају, који је 1859. године упутио кнезу Милошу. Савет је у свом извештају посебно нагласио значај доношења кривичног законика због тога што су постојећи кривични закони строги и нецелисходни.

Кнез Милош ипак није био задовољан законским текстом. Ставио је замерку на језик којим је написан, те је позвао Милована Јанковића и Ђуру Даничића да га напишу народним језиком како би био разумљив свима, а не само законписцу. Законик за злочинства и преступе у Књажеству Србском објављен је у Србским новинама бр. 88. од 28. јула 1859. године.¹⁰ Није се превише разликовао од пројекта

¹⁰ Србске новине, бр. 88, 28.7.1859, 5.

комисије из 1858. године, највећа разлика био је сам језик којим је написан, био је разумљивији и са доста мање стручних термина.

По узору на већину тадашњих кривичних законика, садржао је тројаку поделу кривичних дела на злочине, преступе и иступе. Предвиђао је седам врста главних казни: смртна казна, робија, заточење, затвор, лишење звања, новчана казна и телесна казна; као и четири врсте споредних: губитак грађанске части, одузимање ствари, забрана вршења одређених радњи и протеривање. Смртна казна, као најстрожа, вршена је јавно, стрељањем, а тело погубљеног се одмах укопавало у земљу, на месту извршења казне.

Након објављивања општег дела, комисија је приступила изради посебног дела Законика. Септембра 1859. године он је и завршен, али Савет тек 1. фебруара наредне године обавештава кнеза да га је прегледао. Савет није пуно мењао Законик у посебном делу, међутим одређена терминологија коришћена у посебном делу била је много боља од терминологије из општег дела, те је и општи део ревидиран по том питању. Одлучено је да ће се општи и посебни део Законика штампати заједно. Кнез Милош је Законик потписао 29. марта 1860, а ступио је на снагу 12. маја 1860. године.

2. БАВАРСКО КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО

Кривични законик за Краљевину Баварску донет је 1813. године, непосредно пред први пад Наполеона. Самим тим, донет је у духу просвећеног либерализма, и за основу је узет Француски кривични законик из 1810. године. Већим делом је био написан од стране Паула Јохана Анселма Фојербаха (*Paul Johann Anselm Feuerbach*). Он се прославља већ почетком XIX века и стиче углед као оснивач нове кривичноправне догматике и психологије.¹¹ Под његовим утицајем тортура се у Баварској укида већ 1806. године. У односу на остале немачке кривичне законике, баварски КЗ се одликује тиме што је махом дело једне особе, без превеликих спољних утицаја. Одређен допринос дали су поједини министри, без одржавања стручних, јавних или парламентарних расправа. Њега такође одликује и један специфичан, „потпуно рационалан” карактер, јер се заснивао на теорији коју је Фојербах још као млад развио.¹² Главна замисао коју је Фојер-

11 Michael Henker (Hrsg.), Margot Hamm (Hrsg.), Evamaria Brockhoff (Hrsg.), *Bayern entsteht – Montgelas und sein Ansbacher Mémoire von 1796*, Veröffentlichungen zur Bayerischen Geschichte und Kultur, Nr. 32, Augsburg 1996, 180.

12 Eric Hilgendorf, Hans Kudlich, Brian Valerius, *Handbuch des Strafrechts*, C.F. Müller, Heidelberg 2018, 310.

бах желео да спроведе у законнику је била заштита од државне самовоље. Законик је за циљ имао да обезбеди правну и институционалну интеграцију недавно проширене Баварске. Судија је био везан за кривични законик, чиме се смањује арбитрерност; од њега заправо и потиче један од основних постулата кривичног законодавства: *nulla poena sine lege*, „без закона нема казне”. Укинуо је многа кривична дела старог режима за која је прописивана смртна казна, али не и саму смртну казну, која ће се укинути тек средином XIX века. За све је важило исто право, а угрожене друштвене групе, попут просјака и скитница, добиле су право на сведочење. Међутим, кривични поступак није модернизован, на иницијативу министра правде Хајнриха Алојса фон Рајгерсберга (*Heinrich Alois von Reigersberg*). Није уведена јавност и усменост поступка, а судија је још увек имао и улогу тужиоца. Такође, не уводи се ни суђење пред грађанским поротама, што је корак који су предузели француски револуционари и њихови представници у окупираној Рајни и немачкој сателитској краљевини Вестфалији.

3. БАДЕНСКО КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО

Кривични закон за Велико војводство Баден из 1845. године везан је за историјске и политичке догађаје након распада Светог римског царства 1806. Влада једне од најлибералнијих партикуларних држава у Немачкој настојала је да се ослободи наметнутог Наполеоновог права стварањем сопственог законодавства. Међутим, овај пројекат није прошао глатко због интрига конзервативних министара Зигисмунда фон Рајценштајна (*Sigismund von Reitzenstein*) и Фридриха фон Блиттерсдорфа (*Friedrich von Blittersdorf*). До доношења самог законика 1845. године довели су нацрти из 1836. и 1839. године.

Баденски КЗ узет је као узор већ на самом почетку, приликом прописивања персоналног важења Кривичног законика. Приликом писања чл. 8 КЗ-а наши законописци послужили су се чл. 4 Баденског кривичног законика: „Домаћи држављанин подлеже казним законима своје земље чак и за дела почињена у иностранству. Међутим, ако су та дела према законима стране државе блаже кажњива, или уопште не подлежу казни, или се кажњавају на основу пријаве или оптужбе оштећеног, домаћи држављанин ће се, под условом да дела нису била усмерена против државе, њених власти или лица која бораве у држави, казнити према законима стране државе”. Међутим, он није дословце имплементиран. Пре свега, српски законописци су став 1 члана 4 баденског КЗ-а изоставили и на одређен начин унели у

став 2. По чл. 8, уколико Србин у иностранству учини неко кривично дело према страниј држави, тамошњој власти или страном држављанину, и не буде већ кажњен за то дело у страниј држави, а буде тужен од стране оштећеног лица или власти, судиће му се по српским законима. Овај услов о потреби тужбе је иновација наших законописаца и такав услов се није могао наћи ни у једној модерној кодификацији. Други део члана се подударара са баденским КЗ – уколико се за учињено дело, по законодавству стране државе у којој је дело учињено, не кажњава или кажњава блаже у односу на српско законодавство, учинилац ће бити кажњен на основу страних прописа.

Утицај баденског кривичног законодавства види се и у погледу општих начела. Кривични законик уводи забрану ретроактивности у српски правни систем, међутим под забрану повратног дејства не подводи само сопствене прописе, већ и оне који се налазе у другим правним актима. Такође, како у Уводном закону тако и у самом Законику наводе се одступања од тог начела. Чл. 8 Уводног закона: „Уколико казнителни законик у смотрењу застарелости или други околности буде блажији за кривца, имају се по њему пресудити сва она дела, која не буду извршитељном пресудом окончана, кад казнителни законик у живот ступи”. Овај члан рецепиран је из чл. 6 Уводног закона баденског КЗ-а, међутим рецепција је погрешно извршена.¹³ По Баденском КЗ-у смисао овог члана је да, уколико неко није правоснажно осуђен за одређено дело, а у међувремену је закон ступио на снагу, на учиниоца ће се применити блажи закон. Проблем је тај што Србија до тада није имала никакав кривични законик у правом смислу те речи, већ само понеки закон који је регулисао кривично-правну материју. Што се тиче члана 9 Уводног закона, он је преузети чл. 7 Уводног закона баденског кривичног законика.¹⁴ Чл. 9 бави се питањем кривичних дела за која се, по новом законнику, суди по приватној тужби. Уколико је за одређено дело прописано да се за њега гони по тужби оштећеног, а до сада се за њега судило по службеној дужности, и ако пресуда није донета – са поступком се треба стати, а закон предвиђа рок за оштећеног да у том року настави са поступком; у супротном, поступак се обуставља. Међутим, грешком законописца, и у самом Законику наведено је одступање од начела ретроактивности, у виду члана 11. Чл. 11 наводи да, уколико се дело изврши за време важења једног кривичног закона, а за то дело се суди за време важења другог закона, тада ће се пресудити у корист окривљеног, по

13 Ђорђе Ценић, *Објаснење Казнијелној законика за Књажевство Србију*, Београд 1866, 14.

14 *Ibid.*, 21.

закону који је у том случају блажи. Оваква одредба налазила се од самог почетка у пројектима законика, када су се законописци угледали на пруски КЗ, али је у финалној верзији нашег КЗ-а ипак узето решење из баденског КЗ-а. Нејасно је, додуше, зашто је законодавац два пута регулисао исто питање, иако на два различита места.

За разлику од облика кривице, умишљаја и нехата, који се ни не дефинишу у Српском кривичном закону, са урачунљивошћу то ипак није случај. Заправо, цела четврта глава бави се ублажавајућим околностима и околностима под којима се постојање кривичног дела искључује, и за њу је као модел узет чл. 153 баденског КЗ. Иако урачунљивост као термин још увек није позната, она се, као и у осталим модерним кривичним законима, одређивала негативно, што се може видети у члановима 53, 55 и 56. Чл. 53:

„Гди нема свести и слободне воље ту нема ни злочинства ни преступлења, и по томе, ко што учини кад није при себи, или кад је натеран туђом силом или угрожајем коме није могао одолети, тај неће бити крив нити ће се казнити.”

Дакле, неурачунљивост постоји у случају душевне поремећености, силе или претње. Овај члан, иако мало другачије написан и постављен, комбинација је чл. 40 пруског КЗ и тачке 2 чл. 153, а посредно преко њега чл. 70 баденског КЗ. Из пруског КЗ преузети су конкретни разлози за неурачунљивост, а из баденског КЗ захтев за недостатком свести и слободне воље. За разлику од законописца баденског КЗ, који у чл. 72 наводи која стања потпадају под она која искључују урачунљивост, наш се за овакво решење није одлучио, остављајући више простора суду.

Чланови 55 и 56 регулишу ситуације у којима дела врше деца млађа од 12, односно 16 година. По чл. 55, деца млађа од 12 година неће се казнити за дела и преступе које су учинила, али се оставља право родитељима и таторима да их казне. Тај члан је скоро па потпуно преписан чл. 78 баденског КЗ. Међутим, став 2 тог члана ипак прописује додатну могућност, а то је да се малолетник преда полицији ради предузимања одређених корективних мера. Чл. 56 упућује на чл. 55, наглашавајући да ће се на исти начин поступити и са особама старијим од 12 а млађим од 16 година, уколико су дело извршиле без схватања његових последица; уколико последице дела не схватају, а ипак га изврше због лоших навика, оне ће бити послате на поправљање, које може трајати највише до навршене осамнаесте године живота. Поново је индиректни узор чл. 153 баденског КЗ, овог пута став 1, који се позива на чл. 79. Прва реченица тог члана и први део чл. 56 српског КЗ скоро па су идентични. Баденски КЗ у наставку тог члана регулише кажњавање починилаца узраста од 12 до 16 година, међутим наш КЗ у чл. 57. исту материју нормира на један скроз другачији начин.

Веома мали проценат посебног дела је преузет из баденског кривичног законика. Став 1 чл. 97, кривично дело побуне, као и већина дела, преузет је из пруског КЗ, док су ставови 2 и 3 преузети из баденског КЗ, што је била сасвим нејасна одлука.¹⁵ Кривично дело побуне пруски КЗ нормира у чл. 91. Међутим, како немачку номотехнику карактерише техника упућивања, овај члан, из угла нашег КЗ, не би имао смисла без члана 90, који регулише ометање службене радње. Може се уочити да је чл. 91, а посредно чл. 89, био извор за нормирање кривичног дела побуне. Са друге стране, баденски КЗ овом делу прилази на другачији начин, захтевајући циљ у виду одређених дела као основ за побуну. Став 1 чл. 623 баденског КЗ представља одступање:

„Међутим, ако су побуњеници, без да су остварили свој циљ и без насилних дела против лица или кажњивих оштећења имовине, добровољно или на сам позив јавних власти, пре стварне примене принудних или одбрамбених мера против њих, вратили ред, само ће организатори и вође бити кажњени окружним затвором”.

Јасно је да је за основу става 2 српског КЗ узет став 1 чл. 623 баденског кривичног законика, јер он каже да ће се само коловође казнити затвором до једне године, уколико дође до добровољног одустанка од побуне или до одустанка дође због опомена власти.¹⁶ Такво решење противречи претходним одредбама Законика, који је кривично дело побуне нормирао по узору на пруски КЗ – из разлога што пруски КЗ и баденски КЗ имају другачије погледе на само кривично дело побуне, на њено вршење. По пруском законодавству, да би побуна била свршена, окупљена група људи мора и да започне радње принуде на званичну радњу или радњу противстајања, а по баденском то је само група људи окупљена ради заједничког циља. Наш законодавац је оваквим решењем кажњавао вође побуне чак и у ситуацијама када до дела није ни дошло. Став 3 српског КЗ такође је преузет из чл. 623 баденског КЗ, међутим овог пута из става 2. Штавише, могло би се рећи и да је он комплетно преписан, али наши законописци у више наврата праве грешку при одређивању олакшавајућих и ублажавајућих околности. Наиме, баденски КЗ прописује залагање организатора и вођа побуне за враћање побуњеника у ред као основ за ублажавање казне, док је то у нашем КЗ била само олакшавајућа околност.

Баденски КЗ допринео је и прописивању олакшавајућих околности. На основу чл. 152 баденског кривичног законика, у чл. 59 српског КЗ унете су прве три тачке. По тачки један, за олакшавајућу

15 Драган Николић, *Кривични законик Кнежевине Србије*, ИП „Градина”, Ниш 1991, 106.

16 Ђ. Ценић, 391.

околност узимаће се уколико учинилац није био свестан последица свог дела, и на који начин ће оно и на њега самог да утиче. По тачки два, за олакшавајућу околност узимаће се уколико је учинилац дело извршио под преваром, нечијим наговором, принудом или у тешкој невољи. По тачки три, за олакшавајућу околност узима се ситуација јаке раздражености. Оне заправо за олакшавајуће околности прописују мане воље, док се тачке 4-7 баве личним одликама и поступцима учиниоца, те су прве 3 тачке свакако много чешће применљиве.

Можда највећа пометња и највеће преплитање више страних законодавстава начињени су баш ту, у петој глави, када се говори о олакшавајућим и отежавајућим околностима.¹⁷ Законописци нису желели да се послуже пруским КЗ, из разлога што је у њему одмеравање казне апсолутно остављено судијама. У њему нису побројане ни ублажавајуће околности – за дела где су оне постојале, постављан је само минимум испод ког судија није могао да иде. Судство тог доба у Србији није било развијено на том нивоу, нити су судије биле довољно школоване, те им се није смела оставити толика слобода. Из тог ралога одлучују се за решења из баденског КЗ и преузимају се чланови 152 и 154. Међутим, чланови 152 и 154 баденског КЗ директно су повезани са члановима 153 и 155, штавише члан 154 без та два члана не може ни да оствари своју сврху. Долази до мешања појмова, те се олакшавајуће околности у баденском КЗ третирају као ублажавајуће околности. Самим тим, српски кривични законик тако постаје, уз Аустријски, једини европски кривични законик који дозвољава судији да снизи казну учиниоцу све до општег законског минимума, као код ублажавајућих околности, иако су у питању само олакшавајуће околности.

Оваква грешка није направљена код отежавајућих околности. Ипак, законодавац је и овде направио једну омашку. Преузимајући чл. 151 баденског КЗ, законодавац наводи које се све отежавајуће околности морају узети у обзир. То су тачке 1-5 чл. 65 српског КЗ. Оно што су заборавили да реципирају из баденског КЗ јесте то да наведене отежавајуће околности нису једине и да судија и друге околности може да гледа као отежавајуће. Тачка 6 истог члана је такође специфична. Преузета је из аустријског КЗ. Њом се ствара контрадикторност у Кривичном законнику – став 1 чл. 47 каже да ће се саучесник казнити исто као и извршилац. Будући да тачка 6 чл. 65 Законика каже да се за отежавајућу околност узима „ако је ко друге на преступлење навео, и ако је у случају кад је преступлење од више лица учињено као подстрекач и коловођа деловао”, то значи да подстрекач и коловођа могу бити чак и строже кажњени од самог извршиоца.

17 *Ibid.*, 199-224.

4. ЗАКЉУЧАК

Казнишелни законик за Књажество Србију, донет 1860. године, засигурно је један од највећих и најбољих законодавних подухвата нововековне Србије. Донет је у право време, у време када је било очигледно да недостаје, али и у време мира за Србију у ком је могао да се одржи и кривично законодавство развије. О његовој неопходности говори и једна уредба из тог периода. Уредба о поступању судова при кривичном суђењу од 21. јуна 1852. године прописује да судије, уколико нема регулативе за одређену ситуацију, суде по свом нахођењу и смислу за правду и правичност. Из ове уредбе јасно се види колико је судска пракса тог доба била неуједначена и колико је било простора за арбитрерност и злоупотребе.¹⁸

Сам Законик је био сасвим добар, што потврђује и чињеница да је остао на снази све до 27. јануара 1929. године, када је донет нови – Кривични законик Краљевине Југославије. То значи да је Кривични законик из 1860. године, уз разне измене и допуне, важио скоро пуних 70 година, и по томе представља један од најдуговечнијих правних аката у историји Србије. Законописци су се, иако су велику већину преузели из страних законика, одлучили за махом добра решења, примерена тадашњем развоју државе и друштва. Додуше, преузимање решења из више законика можда и није била најбоља стратегија. То им приговора и Никола Крстић. Сматра да је много боље и целисходније преузети један законик, било који, него користити више њих, јер је веома тешко све их уклопити и од тога направити један ваљан законик.¹⁹ Претрагом многобројне архивске грађе нисам дошао ни до каквих података који би били доказ и конкретан одговор на питање зашто су се комисије одлучиле за одређена решења из баденског и баварског кривичног законодавства, па чак и аустријског и саксонског. Нисам пронашао ниједан запис из ког се види њихов конкретан ток мисли. Пруски КЗ је у том периоду био најновији и најмодернији, далеко најприхватљивији за српске прилике, те би можда његова комплетна рецепција била и прихватљивија. Могуће је и да је сматрано да одређене норме пруског КЗ-а не би било целисходно унети у српско кривично законодавство, те су преузета решења из законодавстава других држава, а можда је у питању била и жеља да се пруски КЗ као такав не препише у потпуности, како нико не би приговорио. То би можда био и најприхватљивији одговор, јер доста решења преузетих из других законодавстава није било имплементирано на квалитетан начин.

18 Тихомир Васиљевић, *Ђорђе Д. Ценић – развој кривичноправне мисли у Србији XIX века*, Српска академија наука и уметности, Београд 1987, 98.

19 Никола Крстић, *Дневник: њивајни и јавни животи 1, 31. децембар 1859 – 31. децембар 1862*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2005, 172.

БИБЛИОГРАФИЈА

ИЗВОРИ:

- Никола Крстић, *Дневник: њивајни и јавни животи 1, 31. децембар 1859 – 31. децембар 1862*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2005.
- Србске новине, бр. 1, 3.1.1857.
- Србске новине, бр. 36, 28.3.1857.
- Србске новине, бр. 56, 18.5.1857.
- Србске новине, бр. 73, 28.6.1857.
- Србске новине, бр. 88, 28.7.1859.

ЛИТЕРАТУРА:

- Лазар Богдановић, *Рад на кодификацији кривичној њива у Кнежевини Србији од 1828. до 1860. године*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2019.
- Тихомир Васиљевић, *Ђорђе Д. Ценић – развој кривичнојравне мисли у Србији XIX века*, Српска академија наука и уметности, Београд 1987.
- Слободан Јовановић, *Уставиовранијтељи и њихова влада (1838–1858)*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1933.
- Слободан Јовановић, *Друја влада Милоша и Михаила*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1934, 147–168.
- Драган Николић, *Кривични законик Кнежевине Србије*, ИП „Градина”, Ниш 1991.
- Станко Пихлер, „Основне црте у развоју кривичног права Србије од 1815. до кодификације из 1860. године”, *Анали Правној факултетеја у Београду* 1–2/1974.
- Урош Станковић, „Нови подаци о првим покушајима кодификације кривичног права у Кнежевини Србији”, *Српске студије*. – Књ. 15 (2024), стр. 113–142. http://doi.fil.bg.ac.rs/volume.php?pt=journals&issue=srpske_studije-2024-15&i=4.
- Michael Henker, Margot Hamm, Evamaria Brockhoff (Hrsg), *Bayern entsteht – Montgelas und sein Ansbacher Mémoire von 1796*, Veröffentlichungen zur Bayerischen Geschichte und Kultur, Nr. 32, Augsburg 1996.
- Eric Hilgendorf, Hans Kudlich, Brian Valerius, *Handbuch des Strafrechts*, C.F. Müller, Heidelberg 2018.
- Ђорђе Ценић, *Објаснење Казнијелној законика за Књажевство Србију*, Београд 1866.

Marko T. ĐANIĆ*

THE RECEPTION OF BADEN AND BAVARIAN
CRIMINAL LEGISLATION IN THE CRIMINAL CODE
OF THE PRINCIPALITY OF SERBIA OF 1860: SELECTED
CONTRIBUTIONS

Summary

This paper analyses the Serbian, Baden, and Bavarian criminal codes of the 19th century and examines the influence of Baden and Bavarian criminal legislation on Serbian criminal law of that era. The Criminal Code of the Principality of Serbia, enacted in 1860, was one of the most significant and enduring legislative acts in Serbian legal history. Alongside the Serbian Civil Code and the Constitution, it formed the foundation of the legal order of both the Principality and the Kingdom of Serbia. The mid-19th century was a period of the development of Serbian legal consciousness, though it was still in nascent stages. Serbia lacked both a sufficient number of legal experts and the time to create an entirely independent criminal code. The drafters had to adopt one of the existing criminal codes as a basis. They chose the Prussian Criminal Code, as Serbia was most closely aligned with German and Austrian legal traditions, and the Austrian Civil Code had already been adopted as the basis for drafting the Serbian Civil Code. The idea of drafting the Criminal Code of the Principality of Serbia emerged in 1855. Two commissions were involved in its creation. Both the Baden and Bavarian criminal codes were consulted when drafting the code. The Bavarian Criminal Code, enacted in 1813, was inspired by the spirit of enlightened liberalism and was based on the French Criminal Code of 1810. The Criminal Code for the Grand Duchy of Baden, issued in 1845, reflected the historical and political developments following the dissolution of the Holy Roman Empire in 1806, with preliminary drafts dating from 1836 and 1839 leading to its final enactment in 1851. This paper focuses on the analysis of these codes to identify which provisions were incorporated from the legislation of these countries, the rationale behind their reception, and the reasons why the drafters chose not to adopt the Prussian Criminal Code in its entirety.

Keywords: *Reception. – Serbian Criminal Code. – Baden Criminal Code. – Bavarian Criminal Code. – Legislative commissions.*

Рад приспео / Paper received: 4.6.2024.

Прихваћен за објављивање / Accepted for publication: 15.7.2024.

---

* A third-year undergraduate student at the Faculty of Law, University of Novi Sad. This is the extended version of the paper that was presented at the student conference of legal history, „Iustoria 2024: Legal Transplants Through History”, organized by the Faculty of Law, University of Belgrade; markodjanic03@gmail.com.